

что требует от преподавателя определенных теоретических знаний, педагогического мастерства, опыта, терпения и желания.

Отметим, что для успешного применения индивидуализации и дифференциации на практике, каждый преподаватель должен детально разобраться в особенностях индивидуализации и дифференциации обучения иностранным языкам, в сходствах и различиях этих двух понятий, в особенностях применения на практике. Кроме того, учитель должен очень хорошо ориентироваться в психологических особенностях своих слушателей, уметь предвидеть результаты своего труда, вовремя скорректировать свою деятельность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кирсанов А. А. Психологические основы индивидуализации учебной деятельности школьников / А. А. Кирсанов. – Казань, 1980. – 207 с.
2. Осмоловская И. М. Организация дифференциации обучения в современной общеобразовательной школе / И. М. Осмоловская. – М. : Издательство “Институт практической психологии”, 1998.
3. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998.
4. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 192 с.
5. Шабардин М. Ю. Дифференцированный подход в обучении английскому языку / М. Ю. Шабардин // Иностранные языки в школе. – 1989. – № 5. – С. 35 – 42.

УДК 371.134:371.686+811.111

Конотоп О. С.

Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

ПОТЕНЦІАЛ ВІДЕОФОНОГРАМИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БАЗОВИХ ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНИХ І МЕТОДИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Стаття присвячена визначенню потенціалу відеофонограми для реалізації базових загальнодидактичних і методичних принципів формування іншомовної комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні майбутніх філологів. У статті розглянуто принципи виховуючого навчання, активності, наочності, посильності, міцності, комунікативності й поетапності та показана їх реалізація під час навчання майбутніх філологів англійського діалогічного спілкування.

Ключові слова: відеофонограма, загальнодидактичні принципи, методичні принципи, діалогічне спілкування, вербальне та невербальне спілкування, майбутні філологи.

Конотоп Е. С. Потенциал видеофонограммы для реализации базовых общедидактических и методических принципов формирования иноязычной коммуникативной компетенции в английском диалогическом общении будущих филологов. *Статья посвящена определению потенциала видеофонограммы для реализации базовых общедидактических и методических принципов формирования иноязычной коммуникативной компетенции в английском диалогическом общении будущих филологов. В статье рассмотрены принципы воспитывающего обучения, активности, наглядности, посильности, коммуникативности и поэтапности, показана их реализация в обучении будущих филологов английскому диалогическому общению.*

Ключевые слова: видеофонограмма, общедидактические принципы, методические принципы, диалогическое общение, вербальное и невербальное общение, будущие филологи.

O. S. Konotop. Video potential in realization didactical and methodical principles teaching future philologists' oral communication. *The article is devoted to defining the potential for realization of basic videofonogrammy obschedidakticheskikh and methodological principles of forming foreign language communicative competence in English dialogic communication future philologists. The article deals with the principles of educating learning activity, visibility, stronger, and communicative staging area, their implementation in future philology teaching English dialogic communication.*

Key words: video, didactical and methodical principles, oral communication, verbal and non-verbal communication, future philologists.

Значне місце серед наукових досліджень посідає вивчення проблеми застосування відеофонограми у навчальному процесі (Н. І. Бичкова, О. І. Гузь, М. В. Ляховицький, С. Е. Кіржнер, Н. В. Моспан, В. С. Пашук, Т. О. Яхнюк, М. Allan та інші). У той же час деякі аспекти методики використання відеофонограми, зокрема визначення потенціалу відеофонограми для реалізації базових загальнодидактичних і методичних принципів формування іншомовної комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні майбутніх філологів, потребують подальшого дослідження, що і становить *мету* цієї статті. Використання відеофонограми для формування іншомовної комунікативної компетенції у майбутніх філологів в англійському діалогічному спілкуванні у навчальному процесі дає можливість ефективно реалізувати загальнодидактичні принципи — виховуючого навчання, активності, наочності, посильності, міцності та методичні принципи — комунікативності і поетапності.

Одним із важливих загальнодидактичних принципів навчання є принцип *виховуючого навчання* іноземної мови, який реалізується в такій організації навчального процесу з формування іншомовної

комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні з використанням відеофонограми, що надає студентам можливість проявити себе як особистість, отримати гармонійний і всебічний розвиток, удосконалити свої здібності, сформувати пізнавальні мотиви як домінуючі в навчальній діяльності. Відеофонограма дозволяє зробити процес навчання діалогічного спілкування живим, цікавим, проблемним, емоційним, викликати ефект співчуття, оскільки інформація подається у двох планах: сенсорному і субсенсорному. Під час перегляду у студентів виникають естетичні почуття, співпереживання, позитивні та негативні емоції. Зміст відеофонограми пробуджує у студентів творчу особистість, викликає бажання обмінятися думками і обговорити те, що побачили на екрані, тим самим створюючи комунікативний фон для обговорень і дискусій. Виховання під час навчання здійснюється змістом самого фільму [1, с. 46].

Відеофонограми з високим морально-етичним впливом виховують моральну культуру особи: здатність до морального судження; спроможність виявити співчуття, емпатію, співпереживання; готовність до гідних вчинків у будь-яких ситуаціях; загальнолюдські моральні цінності, тотожні в будь-якому суспільстві, — повагу та шану до батьків, любов до Батьківщини, толерантність, незрадливості та ін. Моральність безпосередньо пов'язана з такою якістю особистості, як духовність.

Велике значення для організації процесу формування іншомовної комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні з використанням відеофонограми має *принцип активності*. Однією з умов досягнення успіху в навчальній діяльності є активність студентів, в основі якої лежить змістовна мотивація, спрямована на участь у навчально-пізнавальній діяльності. Ця активність виявляється в тому, що студенти усвідомлюють цілі навчання, планують і організують свою діяльність, уміють її контролювати, виявляють інтерес до професійних знань, ставлять питання та вміють їх вирішувати. Активність — це вияв студентського ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, яке характеризується прагненням досягти поставленої мети в межах заданого часу.

Сучасна дидактика спирається на активність суб'єктів учіння за керівної ролі суб'єктів викладання. Цей аспект підкреслюють педагогіка співробітництва, гуманістична педагогіка й особистісно орієнтоване навчання. Провідною ідеєю цих концепцій є формування суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчальному процесі. Цей принцип передбачає високу мовленнєво-розумову активність студентів — інтелектуальну, емоційну та мовленнєву — в оволодінні іншомовною мовленнєвою діяльністю. Оволодіння іншомовним мовленням можливе за умови інтенсифікованої навчальної діяльності кожного студента, саме відеофонограма дозволяє організувати навчальний процес так, що кожен студент стає його активним учасником. Розуміння змісту обумовлює виникнення у студентів особливих емоцій і має специфічну емоціонально-раціональну структуру сприйняття: відеофонограма сприймається спочатку глобально, синтетично, завдяки уяві й емоціям, а аналіз включається пізніше з метою оцінки деталей [8, с. 19]. Хоча під час перегляду студент знаходиться не в реальній, а в умовній ситуації, все одно він є активним учасником тих подій, які відбуваються на екрані, приймає рішення, робить умовиводи, думає про те, щоб він зробив на місці дійових осіб.

Цінним є потенціал відеофонограми під час реалізації загальнодидактичного *принципу наочності*. Наочність відіграє важливу роль у формуванні іншомовних навичок і вмінь, засвоєнні мовного і мовленнєвого матеріалу. Відеофонограма допомагає реалізувати мовленнєву, ситуативну, контекстну, графічну, картинну та емоційно-експресивну наочність [7, с. 18 – 19]. Реалізація принципу наочності у процесі навчання іноземної мови забезпечує успішне формування іншомовної комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні, оскільки аудіо-зорова наочність відеофонограми виконує функцію зразка автентичного спілкування, дозволяє показати емоційне забарвлення мовлення, відтворити акти спілкування в певних обставинах, створюючи великий вибір комунікативних ситуацій, які служать стимулом до мовленнєвої діяльності студентів.

Відеофонограма дозволяє надати наочно національно-специфічну інформацію, закріпити соціокультурні знання, які отримали студенти. Необхідно, щоб відеофонограма також викликала у студентів бажання отримати нові знання про країну, мова якої вивчається, — про побут, традиції і звичаї, елементи соціального, політичного та історичного розвитку країни.

Соціокультурна інформація у відеофонограмі передається через реалії, афоризми, прислів'я, речення-кліше, ономастичні одиниці, сленг, ідіоматичні вирази тощо; екстралінгвістична інформація — через музику і шуми; невербальна — фонації, паузи, зітхання, інтонація надходить за звуковим каналом; за зоровим каналом студенти отримують через відеоряд широкий спектр соціокультурних особливостей: політичного життя країни — відомості про минулих і теперішніх політичних діячів держави, питання формування толерантності стосовно представників інших рас, проблема соціального захисту людини у суспільстві; історичного — про історичні події, які вплинули на розвиток країни, та про історичні постаті; культурного — національну специфіку, обрядовість, традиції, звичаї та ін.

Під час формування комунікативної компетенції в діалогічному спілкуванні з використанням відеофонограми важливо дотримуватися *принципу посильності*, що передбачає ретельний відбір навчального матеріалу і видів вправ з цим матеріалом з урахуванням рівня підготовки студентів. Цього загальнодидактичного принципу важливо дотримуватися під час вправління, поступово збільшуючи зростання складності — від простого до складного [5, с. 14].

Розуміння аудитивного тексту відеофонограми можуть утруднювати мовні одиниці, навіть знайомі студентам з читання; різноманітні літературні прийоми: анафора, метафора, гіпербола, каламбур та ін. — становлять під час аудіювання навіть більшу трудність, ніж при читанні, яке є нелінійним процесом.

Наприклад, в автентичних художніх фільмах уживається велика кількість незнайомих студентам лексичних одиниць, що відволікає увагу глядача, порушуючи процес розуміння. Але процес аудіювання мовлення дійових осіб фільму полегшується за рахунок деяких факторів: наявності відеоряду, який допомагає встановити контекстуальне значення певної лексичної одиниці; для актуалізації процесу слухової рецепції іноді достатньо пасивного володіння деякою кількістю мовного матеріалу. Крім того, у методиці викладання іноземних мов також пропонуються прийоми навчання студентів, наприклад, розуміти відеофонограму шляхом ігнорування незнайомого слова, а не зупинки для його аналізу, якщо здогадка не виникає відразу; для того, щоб вона виникала у студентів, їх треба орієнтувати на можливість такого розуміння незнайомої лексики в усному повідомленні.

Особливе значення у формуванні іншомовної комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні з використанням відеофонограми набуває загальнодидактичний *принцип міцності*. Головна ознака міцності – свідоме й ґрунтовне засвоєння найістотніших фактів, понять, ідей, законів, правил, глибоке розуміння істотних ознак і сторін предметів та явищ, зв'язків і відношень між ними і всередині них. Реалізація цього принципу передбачає: повторення навчального матеріалу за розділами і структурними смисловими частинами; запам'ятовування нового навчального матеріалу в поєднанні з пройденим; активізацію студентів під час повторення (запитання, порівняння, аналіз, синтез, класифікація, узагальнення); нове групування матеріалу з метою його систематизації; виділення при повторенні головних ідей; використання в процесі повторення різноманітних методик, форм і підходів, вправ; самостійну роботу щодо творчого застосування знань; постійне звернення до раніше засвоєних знань для їх трактування з нової точки зору.

Психологічна основа міцності — пам'ять (збереження в мозку того, що відбувалося в минулому досвіді). Пам'ять дає змогу повторювати, закріплювати засвоєне, щоб не забути його або відновити забуте. Цей принцип спирається також на мисленнєві, емоційні, вольові процеси пізнавальної діяльності студентів.

Для здійснення іншомовної мовленнєвої комунікації в пам'яті студента повинна утримуватися певна кількість лексичних одиниць, мовленнєвих зразків, словосполучень, розмовних кліше тощо. У навчальному процесі міцність засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу може бути забезпечена шляхом підвищення змістовності навчального матеріалу, здійснення яскравого першого знайомства з новим матеріалом, що можливо з використанням відеофонограми – це дає підґрунтя для створення стійких образів у пам'яті студентів. Важливим є також систематичне виконання вправ, робота усіх аналізаторів – слухового, зорового, моторного і мовленнєвомоторного – у процесі засвоєння матеріалу, виконання великої кількості творчих завдань, систематичного контролю знання матеріалу.

Одним із головних загальнодидактичних принципів є *принцип свідомості* у навчанні іноземної мови. Принцип свідомості виступає проти механічного, формального засвоєння знань, яке не дає можливості застосовувати ці знання у розв'язанні практичних проблем. Знання, які студент набуває у процесі діяльності та у формі теоретичних понять, відображають глибинні якості об'єкта пізнання, їх походження та забезпечують застосування цих істотних знань у розв'язанні практичних завдань.

За цим принципом передбачено цілеспрямований відбір навчального матеріалу, який забезпечує розвиток пізнавальних здібностей студентів. Усвідомлення явища, яке має бути засвоєним, забезпечується шляхом моделювання типових ситуацій спілкування, під час яких студенти, завдяки розумовій роботі, краще розуміють призначення цього явища та особливості його вживання. Відеофонограми створюють можливості для моделювання різних ситуацій, забезпечуючи їх варіації під час навчання діалогічного спілкування.

Провідним методичним принципом, який сприяє успішному досягненню головної мети навчання іноземної мови – навчити студентів іншомовному спілкуванню – є *принцип комунікативності* [3; 4; 9; 10], що передбачає побудову процесу формування іншомовної комунікативної компетенції в англійському діалогічному спілкуванні з використанням відеофонограми як моделі процесу реальної комунікації, яка має зберігати усі найсуттєвіші риси об'єкта, що моделюється. Комунікативні ситуації, що використовуються у навчанні діалогічного спілкування, мають моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері комунікації.

Комунікативний метод ґрунтується на положенні про те, що навчальний процес має бути моделлю реального процесу комунікації з її характерними рисами: діяльнісним характером, цілеспрямованістю, вмотивованістю і ситуативністю, предметністю, змістовністю. Урахування цих параметрів „забезпечить створення навчального процесу, який надає можливість розвивати у студентів усі якості мовлення як засобу комунікації” (переклад наш) [9, с. 34]. Оскільки у реальному житті людське спілкування є вмотивованим, то завдання до вправи має містити мотив до виконання певної мовленнєвої дії/діяльності. Під час процесу навчання важливим є створення умов, за яких студент спонукається усвідомленими мотивами [10]. Внутрішня мотивація може бути суто комунікативною, коли студент виступає від власного імені або комунікативно-рольовою, якщо під час виконання вправи він бере на себе певну роль. Під час навчання діалогічного спілкування кількість некомунікативних вправ необхідно звести до мінімуму, оскільки в них увага студентів спрямовується переважно на форму висловлювання.

Велике значення в навчанні діалогічного спілкування має побудова навчання з дотриманням такого методичного принципу, як *принцип поетатності*. У сучасній методиці виділяють два основні підходи до навчання діалогічного спілкування. Перший підхід – „згори вниз” – спрямований на оволодіння цілісними актами спілкування: багаторазове відтворення (читання, прослуховування, вивчення напам'ять) готового зразка діалогу, який є еталоном для побудови подібних текстів з наступним варіюванням лексичного наповнення

зразка, відпрацювання елементів і самостійне продукування аналогічних висловлювань [6, с. 106]. З одного боку, навчання діалогічного спілкування з використанням базового діалогу є методично обґрунтованим, оскільки він є орієнтиром для усвідомлення студентами іншомовних засобів і способів актуалізації діалогічного спілкування, його слухове сприйняття разом з опорою на друкований текст сприяє створенню коректних слухових образів, а одночасність сприйняття по двох каналах полегшує цей процес [2, с. 65]. Але з іншого боку, механічне заучування діалогів заважає адаптуватися у реальному спонтанному спілкуванні, засвоєні таким шляхом окремі частини міцно цементуються у свідомості у зв'язку з певною навчальною ситуацією, створені стійкі асоціації заважають відібрати у певний момент потрібні елементи для розмови в різних ситуаціях.

Другий підхід до навчання діалогічного спілкування – шлях „знизу догори” – передбачає іншу поетапну організацію навчання діалогічного спілкування від засвоєння спочатку одиниць діалогічного спілкування – діалогічних едностей на основі запропонованої навчальної комунікативної ситуації, що не виключає прослуховування діалогів-зразків. У цьому дослідженні надано перевагу шляху „знизу догори”.

Цінність автентичної відеофонограми пояснюється тим, що сприйняття повідомлення одночасно слуховим і зоровим каналами має величезне значення для інтегрованого навчання студентів вербального і невербального компонентів діалогічного спілкування. Оскільки зоровий аналізатор структурно та функціонально пов'язаний зі слуховим, у результаті їхньої синхронної взаємодії під час рецепції збільшується обсяг інформації, вона сприймається глобально та повно. Зорова модальність відіграє найважливішу роль у системі постійних і змінних зв'язків поміж усіма іншими модальностями, вона вбирає та трансформує весь сенсорно-перцептивний досвід суб'єкта, тому що пропускання здатність зорового аналізатора дуже велика. Відеофонограма створює як раціональний, так і емоційний вплив на студента. Під час її демонстрації у студентів працюють два рівні обробки інформації: логічний (раціональний), за який відповідає ліва півкуля головного мозку, що сприяє запам'ятовуванню інформації, та образний (емоційний), за який відповідає права півкуля головного мозку, що призводить до надбання чуттєвого досвіду [8, с. 18].

Подальші дослідження у цьому напрямі полягають у створенні вправ для формування іншомовної комунікативної компетенції у майбутніх філологів в англійському діалогічному спілкуванні з використанням відеофонограм з реалізацією зазначених вище загальнодидактичних і методичних принципів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайсбурд М. Л. Использование учебно-речевых ситуаций при обучении устной речи на иностранном языке / М. Л. Вайсбурд. – Обнинск : Титул, 2001. – 128 с.
2. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб. : Блиц, 2001. – 223 с.
3. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Ефим Израилевич Пассов. – [2-е изд.]. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
4. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Ефим Израилевич Пассов. – М., 1977. – 213 с.
5. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи (на материале английского языка): Пособие для учителей / Владимир Львович Скалкин. – К.: Рад. шк., 1989. – 158 с.
6. Сосяк М. Н. Методика реализации индивидуального подхода к студентам в процессе обучения английской диалогической речи на начальном этапе неязыкового вуза (по специальности „русский / украинский язык и литература”) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Сосяк Мирослава Николаевна. – К., 1989. – 248 с.
7. Щербакова И. А. Кино в обучении иностранным языкам / И. А. Щербакова. – Мн. : Высш. школа, 1984. – 90 с.
8. Baraney I. Video as a Brain-Friendly Teaching Media / I. Baraney // IATEFL-Ukraine. – Newsletter. – 1997. – № 9. – P. 18 – 19.
9. Littlewood W. Communicative Language Teaching / William Littlewood. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – 108 p.
10. Widowson H.G. Aspects of Language Teaching / H.G. Widowson. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 213 p.

УДК 378.126

Брокерт О. Р.

Київський національний лінгвістичний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРФЕРЕНЦІ ТА ЇЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В ІНШОМОВНОМУ ГОВОРІННІ

У статті розглядаються наявні наукові підходи до вивчення явища інтерференції в рамках лінгвістики, психології та психолінгвістики.

Ключові слова: інтерференція, мовленнєва діяльність, мовленнєва дія, мовлення, навичка, перенос.

Брокерт О. Р. Методические аспекты интерференции и ее дифференциация в иноязычном говорении. В статье рассматриваются существующие научные подходы к изучению явления интерференции в рамках лингвистики, психологии и психолингвистики.

Ключевые слова: интерференция, речевая деятельность, речевое действие, речь, навык, перенос

Brokert O. Methodical aspects of interference and its differentiation in a foreign speaking. The article deals with the scientific approaches to interference within linguistics, psychology and psycholinguistics.